

УДК 741/743

ПОШУК НОВИХ ФОРМ ВИКЛАДАННЯ РИСУНКУ МАЙБУТНІМ ДИЗАЙНЕРАМ**Лопухова С.О.**

Київський національний університет культури і мистецтва

В статті розглядається актуальна проблема реформування академічних дисциплін, відповідно до вимог часу. Аналізується зв'язок рисунку з проектною діяльністю дизайнера. Розглядаються шляхи пошуку нової методики викладання дисципліни. Фундаментальна дисципліна «Рисунок» є невід'ємною частиною дизайнерської освіти. Традиційний підхід до викладання рисунку потребує змін – нових ефективних методів навчання рисунку, необхідних спеціалісту нового покоління.

Ключові слова: рисунок, методика, дизайн, академічний, професійна діяльність.

Постановка проблеми. Темп життя, потік інформації, впровадження в життя новітніх технологій, стрімкий розвиток суспільства, нове сприйняття і розуміння світу людиною – основні риси сучасності. Зміни в суспільстві вимагають змін і у сфері освіти, зокрема, в концепції професійної підготовки дизайнера. У зв'язку із динамічним впровадженням нових дисциплін, пов'язаних з розвитком новітніх технологій та появою широкого спектру технічного інструментарію для роботи над образами, постає проблема зміни системи і методики викладання академічних дисциплін майбутньому спеціалісту нового покоління.

В багатьох сучасних загальноосвітніх вишах існує факультет дизайну з кафедрами різних дизайнерських напрямів. Однією з фундаментальних академічних дисциплін, які викладаються в межах програм таких факультетів, є рисунок. Рівень загальної художньої підготовки студентів в подібних навчальних закладах є набагато нижчим, ніж у спеціалізованих художньо-промислових вишах. Крім того, сучасні державні нормативи і стандарти, на жаль, вкрай обмежують кількість годин, відведених на рисунок, що не дозволяє отримати ті результати, які може дати повноцінний курс. Це об'єктивна реальність, з якою необхідно рахуватись. За таких умов виникає необхідність реформування традиційних підходів до змісту і організації навчального процесу, пошуку нових ефективних методів навчання, синтезу способів застосування новітніх технологій і слідування класичним традиціям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світова школа рисунку за свою багатотисячолітню історію напрацювала велику кількість методик і прийомів навчання. В художніх академіях зберігаються і розвиваються найбільш досконалі традиції художньо-образотворчої культури, які зростають на слідуванні зовнішнім формам класичного мистецтва античності. Там формуються основи професійної освіти – художньої школи.

В той же час, в художніх навчальних закладах ніколи не припинявся пошук нових шляхів викладання дисципліни та можливостей співіснування традицій «універсальної» академічної школи і нових тенденцій. Дискусії щодо принципів викладання рисунку (і не тільки) точились в усі часи. Кожний творчий індивідуум-педагог мав свій погляд на методику викладання. Безумовно, результат втілення новітніх ідей у життя залежав і від розуміння педагогом нових за змістом проблем і потреб часу, і від ступеню його обдарованості

та освіченості, і від особистих амбіцій, і від загальної підготовки та настрою аудиторії.

Вперше відмова від традиційних академічних методів була проголошена у всесвітньо відомому Баухаузі (мистецький учбовий заклад у Німеччині 1919-1933 рр.). Головним завданням школи було відійти від класичного сприйняття мистецтва як окремих форм, звести воедино всі його види. Пропагувалася комплексність навчання у програмах художніх дисциплін. Постійно вивчалася, поглиблювалася і вдосконалювалася теорія рисунку, форми, кольору. На диво сучасною і актуальною є система художньої освіти Іоханнеса Іттена (1888-1967 рр.), видатного швейцарського теоретика сучасного мистецтва, художника, педагога, яку було розроблено ним для Баухауза. Головні принципи цієї системи, яких мав дотримуватись педагог – не подавляти особистість студента, не дати йому втратити впевненість у своїх силах, розкрити в повній мірі творчий потенціал, допомогти вибрати свій професійний шлях [3, с. 6-8].

Різні концепції викладання рисунку, від академічних до новаторських, експериментальних, існували і в такому всесвітньо відомому навчальному закладі, як ВХУТЕМАС («Вищі художньо-технічні майстерні» у Москві, 1920-39 рр.). У ВХУТЕМАС було створено універсальну систему пропедевтичних дисциплін, яка надалі застосовувалася в педагогіці різних країн світу. В закладі пропагувалася комплексність навчання, впроваджувалася формально-аналітична методика просторового мислення. На різних факультетах ВХУТЕМАС активною викладацькою діяльністю були зайняті такі видатні філософи і майстри авангарду, як К. Малевич, В. Кандинський, Л. Лисицький, П. Мітурич, А. Родченко, В. Татлін, П. Флоренський [5]. Всі факультети відчували вплив авангардних мистецьких течій – супрематизму, футуризму, раціоналізму, конструктивізму. Традиції класичних академічних дисциплін поступово витіснялись новими тенденціями того часу, вибудовувалася нова концепція конструктивного аналітичного методу навчання. ВХУТЕМАС мав широкі зв'язки із школою Баухауз в Німеччині та іншими закордонними художніми школами. Відбувався постійний обмін методиками навчання та професорами [5].

В наш час проблема обмеження фінансування, скорочення часу навчання традиційним художнім дисциплінам існує в багатьох навчальних закладах. Стрімкий розвиток «технологічного» суспільства поширює подібні тенденції у світі. Марта

Нуссбаум, видатний американський філософ, пише: «Практично у всіх країнах світу в початковій і середній школі, в коледжах і університетах скорочується обсяг досліджуваних гуманітарних наук і різних видів мистецтва. Політики вважали цю галузь знань безглуздою і непотрібною надмірністю. В епоху, коли заради збереження конкурентоспроможності на світовому ринку держави зобов'язані позбуватися всього непотрібного, ці знання швидко втрачають свої позиції в навчальних програмах, а заодно в умах і серцях батьків і дітей» [4, с. 16]. На жаль, непотрібними суспільству і зайвими стали ті фундаментальні знання, які формують професію і компетентну особистість, виховують художній смак і розуміння культурних традицій в історії суспільства, прищеплюють здатність до критичного мислення, яка готує людину до самостійних дій і розумного опору сліпій силі традицій і авторитетів.

Складність і недослідженість питань взаємозв'язку академічної та спеціальної підготовки майбутнього дизайнера, відокремлення методики викладання рисунку від спеціальних завдань дизайн-проектуювання висвітлює у своєму дослідженні, на прикладі історії МДХПУ – Московського державного художньо-промислового училища ім. С.Г. Строганова (1825-2005 рр.), кандидат мистецтвознавства М. Горелов. Він аналізує кризу у розвитку методики викладання дисципліни у МДХПУ, висвітлює намагання педагогів, на різних етапах існування училища, реформувати систему і визначити специфіку практичного застосування набутих знань і навичок з рисунку в процесі проектування [1, с. 5]. М. Горелов підкреслює, що проблема реформування системи навчання і досі залишається невирішеною і найбільш актуальною для сучасного художньо-промислового навчального закладу, а практичний досвід демонструє обмеженість як академічного, так і спеціального підходу до вирішення проблеми. Він наголошує на необхідності безпосереднього зв'язку традиційної «універсальної» школи рисунку з процесом дизайнерського проектування. За словами М. Горелова, саме відсутність наукових розробок щодо необхідності взаємозв'язку проектного мислення і завдань навчального рисунку є наслідком постійних дискусій [1, с. 7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогоднішній день в дизайнерській освіті проблема реформування академічних дисциплін, яка протягом років залишається невирішеною, є надзвичайно актуальною. Перед автором статті, художником-практиком з великим досвідом, викладачем рисунку і живопису факультету дизайну загальноосвітнього вишу, постає питання якісної організації навчального процесу саме в ситуації обмеження фінансування, скорочення строків навчання, навантаження студентів новими дисциплінами, пов'язаними з розвитком сучасних новітніх технологій, появою широкого спектру інноваційного інструментарію.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – проаналізувати особливості методики викладання дисципліни за умов обмеженого часу, дослідити можливі шляхи реформування класичної традиційної форми навчання, розглянути нові ефективні методи формування синтезованої навчальної програми.

Особливості аналітико-конструктивного підходу до методики викладання майбутнім дизайнерам дисципліни «Рисунок» обумовлені принциповими відмінностями між професіями художника і дизайнера. Визначити, якими є ці відмінності, в чому можлива схожість у методах навчання майбутніх дизайнерів і художників, є завданням цієї статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рисунок – не тільки мистецтво, а і, певною мірою, наука, яка вчить мислити формою, розуміти конструктивну і пластичну основу об'єктів оточуючого світу. Одна з функцій рисунку – прикладна. Рисунок сприяє спілкуванню у професійному дизайнерському середовищі, обміну ідеями. Через рисунок ми також дізнаємося про певні характеристики об'єктів – особливості конструкції, об'єм і форму, пропорції. Це – пізнавальна функція рисунку. Володіння широким спектром різноманітних матеріалів і технічних прийомів рисунку виховує навички практичного їх застосування.

Навчання рисунку потребує постановки і вирішення різноманітних завдань:

– *рисунок з натури* – допомагає студенту набути теоретичні знання і практичні навички, пов'язані з конструктивною побудовою зображення на площині, формує новий ракурс погляду на звичні повсякденні речі;

– *рисунок з уяви та пам'яті* – основа не натура, а знання і практичні навички – розвиває сприйняття, уміння аналізувати і синтезувати будову форми, свідомо і цілеспрямовано проводити порівняння і оцінку пропорційних і тональних співвідношень;

– *лінійно-конструктивний рисунок* – свого роду фундамент, матриця, основа тримірного зображення, дає чітку інформацію про композицію у форматі, масштаб, розташування об'єкту у просторі, пропорції, форму об'єкту;

– *тональний рисунок* – дає емоційну напругу зображенню, виявляє композиційний ритм форм, характер емоційно-образного мислення, формує професійну естетику;

– *швидкий замальовок*, сучасною мовою «скетч» (від англ. *sketch*) – розвиває і активізує процеси сприйняття, пам'яті, уявного мислення, осмислення графічної мови, допомагає професійній поставі руки та ока.

Важливою складовою професійної діяльності і художника, і дизайнера є художня творчість. З однієї сторони – інтуїція, яскрава уява, з другої – аналітичне конструктивне мислення, логічна діяльність розуму, плюс професійний досвід і технічна майстерність, дають обом можливість вирішувати творчі завдання.

Художник – людина, яка створює зображення і здібна нестандартно мислити, – спостерігає життя і світ навколо, аналізує, узагальнює, створює зображення і образи, відповідно до своєї індивідуальної логіки, відмінної від логіки існування реального світу. Традиційний академічний рисунок, якому навчають студентів-художників у мистецьких вишах, – зображення у вузькому смислі слова. Такий рисунок не є для художника основним етапом композиційного процесу, пов'язаного з творчим мисленням. Штудія (від нім. *Studieren* – вивчати) натури допомагає майбутньому художнику набути теоретичні знання

і практичні навички, вивчити асортимент технічних прийомів рисунку і особливості художніх матеріалів, розширює сприйняття і розуміння світу. Навчальні постановки для академічного рисунку формуються з простих об'ємних геометричних форм і предметів побуту, гіпсових моделей античних зразків, живої натури.

На відміну від художника, для дизайнера найважливішими є формування аналітично-конструктивного підходу до рисунку – розуміння заданого формату, відтворення чіткої і гармонійної композиції, виявлення пластичних і конструктивних характеристик об'єктів. В якій би сфері дизайнер не працював – поліграфія, графічний дизайн, дизайн одягу, навколишнього середовища, інтер'єру, – він завжди буде мати справу з такими поняттями: формат, пропорції, форма, тон, об'єм. На заняттях з рисунку майбутній дизайнер має не тільки вивчати природу, а й створювати «образ» природи, вчитися узагальнювати форму, прибираючи зайві дрібниці і деталі, здійснювати пошук оригінальної графічної мови.

Сучасна методика викладання фундаментальної дисципліни «Рисунок» при підготовці студентів різних напрямів спеціальності «Дизайн» коливається між вимогами академічної школи образотворчого мистецтва, як «універсальної», і вузько направленими спеціальними завданнями професійного навчання. Важко визначити перевагу тих чи інших способів передачі знань і умінь в області пластичних мистецтв. Але нові способи отримання і пошуку інформації, впровадження нових технологій і широкого асортименту технічного інструментарію потребують і нових методів викладання рисунку, які розширюють професійний кругозір студента, розкривають особливості і можливості проектного використання інноваційних образотворчих засобів, допомагають рухатись у майбутнє професійне життя.

Ми пропонуємо методик, яка потребує постановки і вирішення різних завдань аналітичного, емоційного, експресивного характеру. Навчальна програма формується з різних видів рисунку – рисунок з природи, уяви і пам'яті, скетч, стилізація. У зв'язку з обмеженим часом, відведеним на дисципліну, завдання виконуються в короткий термін. Вибір реквізиту або природи відбувається разом із студентами і, відповідно до завдання, формується постановка.

Головний принцип програми – дотримуватись парної черговості завдань. Перше завдання – академічний реалістичний рисунок постановки з природи (різні за сутністю завдання: об'єм, контраст, нюанс, матеріальність фактур – скло, метал, тканина і т.д.), наступне – стилізоване зображення (або рисунок з пам'яті) тієї ж постановки. Для стилізації викладачем задаються певні умови – формат, матеріал, стилістика. Тобто, зображення виконується в одній із запропонованих манер або їх комбінації – лінійний рисунок, лінійний конструктивний схематичний рисунок – «каркас», монотипія, заливка площин, штрих, графічні фактури і т.д.

Основний принцип створення образу – послідовність, шлях від головного до деталей та дріб-

них елементів. Три головних етапи у процесі виконання рисунку:

- побудова лаконічної і гармонійної композиції зображення у заданому форматі; різні за сутністю завдання вимагають різного підходу до композиції;

- визначення пропорційних співвідношень частин цілого зображення; у дизайні питання пропорцій є чи не найважливішим;

- графічний аналіз структурної основи і конструктивно-просторової форми об'єкту.

Робота над подібними завданнями передбачає художню трансформацію реальних об'єктів у символічні образи шляхом художнього «кодування» – узагальнення і спрощення форм у зображенні, пошук оригінального графічного наповнення. Студенту-дизайнеру необхідно навчитися вільно використовувати широкий спектр технічних прийомів, вивчити особливості графічних матеріалів, засвоїти різноманітні техніки скетчу. Професійні навички, в якості засобів відтворення зображення, необхідні дизайнеру для подальшого застосування в графічних редакторах на сучасному технічному обладнанні.

Цікаво, що часто студенти, які виконують традиційний рисунок на «відмінно», важко абстрагуються від реального об'єкту, виконуючи стилізоване зображення, а студенти, які малюють на доволі низькому рівні, навпаки – прекрасно узагальнюють форму і створюють оригінальні стилізовані композиції.

Висновки з даного дослідження. Запропонована методика, на наш погляд, вимагає від студента зосередженості і концентрації, швидкої реакції, стимулює пізнання закономірностей техніки рисунку, розширює професійний кругозір.

В процесі навчання студент має набутися такі професійно-орієнтовані якості:

- сукупність фундаментальних знань, практичних умінь і навичок;

- володіння способами застосування системи предметних знань;

- здатність самостійно набувати нові знання і уміння;

- здатність до аналізу і синтезу, творчої діяльності;

- незалежність і критичність мислення.

Педагог є носієм професійної системи цінностей. Завдання педагога – розвивати індивідуальність студента, зміцнювати його впевненість у своїх силах, виховувати інтерес і прагнення до самостійного пошуку оригінальних образних рішень творчих завдань. Мета занять з рисунку – виховання в студенті загальної художньої культури, смаку, розвиток творчого начала, пізнання закономірностей і правил професії, набуття навичок аналізу своєї роботи, самоорганізації і самодисципліни.

Освоєння в процесі навчання новітніх технічних засобів, автоматизація цілого ряду операцій в процесах проектування наближає дисципліну до реальної практичної діяльності дизайнера і змушує майбутнього дизайнера шукати ефективну сучасну графічну мову, нові прийоми і методи застосування інноваційних елементів.

Список літератури:

1. Горелов М.В. Рисунок как инструмент проектного мышления (на примере МГХПУ им. С.Г. Строганова): Дис. ... канд. искусствоведения: 17.00.06 / М.В. Горелов – Москва, 2006. – 168 с.
2. Дросте Магдалена. Bauhaus / Магдалена Дросте; пер. с англ. Ю. Котова. – М.: Арт-Родник, 2008. – 96 с., ил.
3. Иттен Иоханнес. Искусство формы: Мой форкурс в Баухаусе и других школах: альбом / Иоханес Иттен; пер. с нем. Л. Монахова. – М.: Издатель Дмитрий Аронов, 2013. – 136 с.: ил.
4. Нуссбаум Марта. Не ради прибыли. Зачем демократии нужны гуманитарные науки / Марта Нуссбаум; пер. с англ. М. Бендет. – М.: Издательский дом ВШЭ, 2014. – 192 с.
5. Хан-Магомедов С.О. ВХУТЕМАС. Книга первая / С.О. Хан-Магомедов. – М.: Ладья, 1995. – 343 с.: ил.

Лопухова С.А.

Киевский национальный университет культуры и искусства

ПОИСК НОВЫХ ФОРМ ПРЕПОДАВАНИЯ РИСУНКА БУДУЩИМ ДИЗАЙНЕРАМ**Аннотация**

В статье рассматривается актуальная проблема реформирования академических дисциплин, в соответствии с требованиями времени. Анализируется связь рисунка с проектной деятельностью дизайнера. Рассматриваются пути поиска новой методики преподавания дисциплины. Фундаментальная дисциплина «Рисунок» является неотъемлемой частью дизайнерского образования. Традиционный подход к преподаванию рисунка требует изменений – новых эффективных методов обучения рисунку, необходимых специалисту нового поколения.

Ключевые слова: рисунок, методика, дизайн, академический, профессиональная деятельность.

lopukhova S.O.

Kyiv National University of Culture and Arts

SEARCHING FOR NEW WAYS OF TEACHING DRAWING TO DESIGNERS TO BE**Summary**

The article deals with an actual problem of reforming academic subjects in accordance with the requirements of the present time. The connection between drawing and designer's activities is analyzed. The ways of searching for a new method of teaching the subject are considered. «Drawing», a fundamental subject, is an integral part of design's education. The traditional approach to teaching drawing requires changes, new effective methods of teaching drawing are necessary for a specialist of the new generation.

Keywords: drawing, methodology, design, academic, professional activity.